

Георгій Якутович — український художник, чия творчість відома не тільки в Україні, а й за її межами. Його роботи визнають і мистецькі величини, і люди, які розуміють і цінують мистецтво книжкової графіки. За ілюстрації та оформлення книг «Повість минулих літ», «Кленові листки» Василя Стефаника 1982 року на міжнародній виставці в Лейпцігу він нагороджений бронзовими медалями. Він увінчаний найвищими нагородами України — народний художник, лауреат Державної премії ім. Т.Г.Шевченка, академік Академії Мистецтв, є професором Української академії мистецтв і архітектури.

Сьогодні, інтегруючись у світовий простір, тотально захоплюємось набутками зарубіжних країн. Проте навчання «чужому» нерідко обертається «цуранням» свого, особливо для українців, які звикли піддаватися зверхності чужої культури. Нездатність самим зацікавитись своїм мистецтвом і зацікавити ним світ викликана й необізнаністю з ним, його набутками. Розповідаючи про шедеври українського кіно, про творчість митців, до них причетних, хотілося б не тільки нагадати про них, а й виправити несправедливість у згаданій диспропорції між «своїм» та «чужим».

Лариса Брюховецька

Георгій Якутович і поетичне кіно

В кіно буває, що на стадії задуму стилістичне зображення майбутнього фільму є вирішальним. В таких випадках режисер шукає художника, від якого він міг би домогтися необхідних результатів. Саме таким художником для Сергія Параджанова під час роботи над «Тінями забутих предків» став Георгій Якутович.

Ще в студентські роки Георгій Якутович зробив свій мистецький вибір — його вабили епічні образи, пов'язані з українською національною художньою традицією. Про це засвідчать автори, до яких він згодом буде звертатись: І.Кочерга, М.Кочубинський, І.Франко, В.Стефаник, М.Черем-

шина, М.Гоголь, «Слово о полку Ігоревім», літопис «Повість минулих літ».

1952 року ще студентом Київського художнього інституту він здійснив першу подорож по Карпатах. Вдруге — вже після закінчення інституту й аспірантури. Він не тільки причащався красою карпатських краєвидів, а й пізнавав людей, які жили в цьому краї, їхній мистецький світ. Побачене і відчуте втілює у станкових роботах, ліногравюрах «Бокораші», «Є у мене топір, топір...», «Аркан». В «Аркані», зокрема, передає захоплення стихією і величчю запального чоловічого танцю, поданого не побутово, а узагальнено, монументально.

Якутовича також цікавила історія. Майстерне художнє оформлення творів Івана Кочерги «Ярослав Мудрий» і «Свіччине весілля» принесло визнання — диплом Всесоюзного конкурсу мистецтва книги. Художника запрошують до участі у численних виставках.

Цей успіх не пройшов непоміченим. Саме в той час Сергій Параджанов формував творчу групу для роботи над «Тінями забутих предків» і включив до неї художника-графіка Г.Якутовича (прагнення режисера виходити за межі свого професійного середовища, його тонкий смак та обізнаність в мистецтві образотворчому широко відомі). Г.Якутович погодився, хоча досвіду роботи в кіно не мав. Зате він мав інший досвід — неоціненний для цього фільму, досвід знавця народного мистецтва Гуцульщини. Адже мистецьку особливість витворів цього талановитого народу він вивчив не тільки з книг, а й безпосередньо в середовищі побутування. Саме цей досвід сприяв багатству смислової та зображальної палітри майбутнього фільму. Під час знімання Георгій Якутович став тією людиною, яка допомагала режисеру Сергію Параджанову та оператору Юрію Ілленку глибше пізнати Гуцульщину, її мистецтво, звичаї, побут. Його місія — дати поживу для зображальних ідей фільму, «втягнути» творців фільму в середовище була, очевидно, не менш важливою. Художник прагнув, щоб до фільму увійшло святко-

ве багаточіття народного мистецтва. Та не тільки це. В недавній нашій розмові Георгій В'ячеславович підкреслював, як важливо, що до участі у фільмі було залучено місцевих жителів, що знімалися «виробничі» сцени - і ми бачимо на екрані, як з туману випливають дараби і як вправно, спокійно керують ними керманичі, як вариться кулеша, як ватаг-М.Гринько чаклує над бринзою, як Іван Миколайчук мантачить косу, кладе покоси, як складають сіно у стіжок і т.д. Без цих сцен, — вважає він, — не була б повноцінною плоть фільму, не було б правдивості, атмосфери достовірності того, що відбувається.

Два роки роботи над фільмом, хоча і відірвали від улюбленої справи — книжкової графіки, збагатили, дали художникові змогу продовжувати вивчення «натури», повага до якої відчувається в його

ник тяжів до суворого стилю (це тяжіння можна пояснити і як реакцію на примітивне лакування дійсності художниками «соцреалізму», які не бажали пізнавати реальне життя, а воліли множити усталені стереотипи). З Леонідом Осикою Георгій Якутович не тільки співпрацював, а й товаришував, і це спілкування було надзвичайно плідним для обох. Георгій Якутович високо цінує фільм за його органічність, мистецьку довершеність. І зно-

- Георгій Якутович. Ілюстрація до повісті М.Коцюбинського «Тіні забутих предків». 1965.
- Георгій Якутович. Ілюстрації до книги Василя Стефаника «Кленові листки». 1977.
- Георгій Якутович. Ілюстрація до книги І.Франка «Захар Беркут». 1972.

го графічних творах. 1965 року «Тіні забутих предків» знову оживуть — цього разу на сторінках оформленої ним книги — в пружності образів, поетичній атмосфері. В композиціях окремих аркушів вгадуються кадри з безсмертного фільму. Взагалі, на творчості Георгія Якутовича можна досліджувати плідний і цікавий процес взаємовпливу кіно й образотворчого мистецтва в Україні. Георгій Якутович віддав свої знання, досвід ще для одного шедеву українського кіно — він був науковим консультантом фільму Леоніда Осика «Камінний хрест». Фільм-екранізація новел Василя Стефаника йому імпонував за духом, адже худож-

ву кіно проникає в творчу палітру — в ілюстраціях до новел Василя Стефаника (1977) відчуваються і атмосфера, і колорит фільму, а окремі аркуші сприймаються, немов стоп-кадри з нього.

Після завершення «Камінного хреста» Леонід Осика знову залучає художника до роботи в кіно, цього разу в монументальній постановочній картині за повістю Івана Франка «Захар Беркут». «Я погодився, незважаючи на те, що цього разу моя робота над фільмом потребувала значно більших зусиль і часу, аніж у попередніх фільмах, — розповідає Георгій В'ячеславович. — На той час я вже розпочав ілюструвати історичний твір — шедевр

давньоруської літератури «Слово о полку Ігоревім», і робота в кіно була надзвичайно корисною для мене в тому плані, що дозволяла відчувати на дотик атрибутику — взагалі, матеріальний світ часу, побачити, як носили зброю, кольчуги тощо». Отже, період Київської Русі оживав на екрані стараннями кінематографістів і не в останню чергу Георгія Якутовича. Людмила Семикіна, яка працювала художницею по костюмах у цьому фільмі, характеризуючи знімальний процес, говорила про творчий трикутник, на якому трималося зображальне вирішення фільму. Трикутник «режисер — художник — оператор» виявився надійною конструкцією, у фільмі є висока зображальна культура, предметна насиченість фільму. Кінокритики писали, що фільм гідно продовжує лінію українського поетичного кіно, продовжує її в

складному історичному жанрі. Широкий формат, в якому знято картину, яку й дивитися потрібно на відповідному екрані, дає справді вражаючий ефект занурення в епоху. Хоча сам художник закидає фільмові в недостатній історичній достовірності. Але Леонід Осика пояснював вільне поводження з вибором місця дії (зокрема, події, які відбувалися в Карпатах, знімали в Киргизії) тим, що це дозволяв жанр літературного твору, адже це була повість-легенда. Тим не менше, як фільм історичного жанру «Захар Беркут» може суперничати з багатьма іншими творами історичного жанру за щільністю матеріального наповнення (зброя, костюми, середовище), особливою атмосферою, що її створював характер зображення.

Як бачимо, участь художника — знавця історії та мистецтва України — приносила успіх фільмам, до яких він долучався. Працюючи з повною самовіддачею, як і в своїх графічних творах, він домагався зображальної культури, а головне — відповідальності за творення «обличчя історичного часу». Як і в попередніх випадках, Георгій Якутович також проілюстрував книгу «Захар Беркут» (1972), експериментуючи, шукаючи адекватне зображальне вирішення. «Використовуючи складні технічні прийоми (офорт, резерваж), художник показує цей світ крізь «патину часу». Сама техніка збагачує ілюстрації, ніби відображає ставлення художника до зображуваних подій: застосовуючи резерваж, він надає дошці шершаво-бархатистої фактури, яка при друці народжує глибоку мерехтливую чорноту. Так матеріалізується ще одна метафора: перед нами «тьма віків», в глибині якої особливо яскравими, ледь не такими, що світяться, бачаться силуети героїв.» (Лідія Попова. Г.Якутович. — М., 1988).

І вже на початку 1990-х ще раз виникне творчий дует — Леонід Осика запросив Георгія Якутовича до роботи над фільмом «Гетьманські клейноди» за повістю Богдана Лепкого «Крутіж». Цього разу омріяна обома митцями тема історії України мала вирішуватися на порівняно локальному матеріалі, який проте давав можливість розгорнути метафору, говорити про актуальну загрозу для незалежності України. Якутович уявляв майбутній фільм в стилі «Семи самураїв», передчуваючи можливість не тільки захопити глядача гострим сюжетом, а ще й дати можливість відчувати «аромат часу», для чого категорично відмовитись від полегшеного зображального тлумачення козащини, від «концертної» стилістики в зображенні персонажів фільму. Він залишився вірним собі — домагаючись достовірності в деталях побуту, одязі, в пошуках автентичності тогочасної архітектури (з цього погляду цікавими є сцени, зняті в Острозі). На жаль, як вважає Георгій Якутович, не в усьому вдалося домогтися суворої атмосфери, зробити середовище, дію переконливими й достовірними. З різних причин і одна з них та, що мало знімається в Україні історичних фільмів, адже тільки в процесі роботи над ними можна навчитись і знаходити оптимальне вирішення.

Український кінематограф з його сучасним становищем не може залучити до роботи видатного майстра. Від цього багато втрачає. Втрачаємо й ми, глядачі. А як би оживило палітру екрану зображені Георгієм Якутовичем у книгах персонажі «Слова о полку Ігоревім» (про екранізацію цього твору, до речі, мріяв Сергій Параджанов) та «Повісті минулих літ»? Але це буде можливим, якщо не зникне в нашому кіно національна самоідентичність, потреба зображати історичне минуле свого народу, відповідальне ставлення до цього минулого, висока культура і глибокі знання Те, що було пріоритетним у творчості Георгія Якутовича.